

CÜMLEDE ANLAM

A) CÜMLELERİN İFADE ETTİĞİ ANLAM ÖZELLİKLERİ

1- Tanım Cümlesi:

Bir kavramı veya nesneyi belirgin özelliklerini anlatan, tarif eden cümlelere tanım cümlesi denir. "Bu nedir?" sorusunun cevabını veren cümle tanım cümlesidir.

Örnek:

Doğa canlı ve cansız varlıkların yaşadığı bir sistemdir.
Bir elementin tüm özelliklerini taşıyan en küçük parçaya atom denir.
Sanatçı,hissettiklerini içinden geldiği gibi yaşayan kişidir.
Şüphe, duygularımızın üzerinde ayağını sürüyen yaramaz bir çocuktur.
Özgür düşünce bütün kalıpları, yasakları aşan düşüncedir.
Ödeşmek, birbirine olan borçları ödeyip alacak verecek bırakmamaktır.
Rapor, alınan bir kararı bildirmek,bir iş ya da olay hakkında bilgi vermek için yazılan yazıdır.

2- Karşılaştırma Cümleleri:

Birbiriyle ilgili iki kavramı, iki varlığı, iki durumu ortak olan veya olmayan yönleriyle ele alarak bunlar arasındaki benzerlikleri veya farklılıkları ortaya koyan cümlelerdir. Bir yargıya ancak karşılaştırmalar sonucu varabiliyorsak orada karşılaştırma vardır. Bu cümlelerde "kadar,gibi,en,daha" ifadeleri sıkça kullanılır.

Örnek:

Bu kasaba da diğerleri gibi sakin ve huzurluydu.
Karacaoğlandan güzel yazan halk ozanı var mı?
Bu elbise size daha çok yakıştı.
Yaşamak için en güzel şehir Ankara'dır.

Sen kardeşimden çalışkansın.

Maviyle yeşilin buradaki akıl almaz berraklığı karşısında,İzmir Körfezi'nin içler acısı halini bir kez daha anımsıyorum.

Burdan çıkan suyun tadı,doktorun mide rahatsızlığımda verdiği ilacın tadıyla neredeyse aynı.

3- Üslup cümlesi:

Bir yazının üslubu, o yazıyı yazan sanatçının duyuş,görüş,anlayış ve anlatışındaki özelliğidir.Üslupla ilgili cümlelerde sanatçının dili kullanma biçiminden,seçtiği sözcüklerden anlatımın yalın veya sanatlı oluşundan, cümlelerin niteliğinden,eserdeki kişilerin anlatım özelliğinden bahsedilir.

Örnek:

Yazar devrik cümleler kullanarak anlatıma değişik bir hava katmış.
Cahit Sıtkı, biçim ve içerik uyumunu eserlerine çok güzel yansıtmış.
Anlatımında yakaladığı akıcılık, romanlarının çok okunmasını sağlıyor.
Çocukların sorunlarını onların dünyalarına inerek gerçekçi bir tutumla yazmış.

Yurt dışında yaşayan yazarın dilindeki pürüzler ve anlatımındaki kopukluk çok dikkat çekiyor.

Yazarın dili sade olmasına rağmen okuyucunun aklında soru işaretleri bırakmış.

4- İçerik (Konu) Cümlesi:

İçerikle ilgili cümlelerde anlatılan eserin konusundan,bu anlatımda verilmek istenen mesajdan,eserde yer alan duygu,düşünce ve hayallerden söz edilir.

Örnek:

Bu romanda köyden kente göç eden bir ailenin hikayesi anlatılmıştır.

Derginin bu sayısında iki şairi şiirleriyle karşılaştırmış yazar. Oyunda Bizans İmparatorluğu'nun entrikaları anlatılıyor. Son şiir kitabında Çukurova'nın köylerinden izler var. Bir genç kızın umutlarını anlatan kitap piyasaya çıktı. Kitapta sanatçının bütün eserlerinden bölümler yer alıyor. Üç öğretmen arkadaşın başından geçenler, üç yüz sayfada anlatılmış.

5- Yorum Cümlesi:

Cümlelerin genelinde ifade edilen durumun değerlendirildiği ya da açıklandığı cümlelerdir. Öznel cümlelerdir, söyleyenin yorumunu bildirir. Görülüp duyulanlardan anlatıcının kendince bir anlam çıkardığı cümlelerdir.

Örnek:

Son sınavımı da verdim, yani sınıfımı geçtim.
Hiç arayıp sormuyor, bizi unuttu.
Elindeki paketi çantasına attı, herhalde ne olduğunu anlamamı istemedi.
Şairin insanı etkileyen bir dili vardı.
Bugün toplantıda oldukça şık giyinmişti.
Başarısızlığının nedenini düzenli çalışmamasına bağlıyorum.

6- Varsayım Cümlesi:

Henüz gerçekleşmemiş bir eylem veya durumu gerçekmiş gibi kabul edip onunla ilgili bir yargı içeren cümlelerdir.

Örnek:

Diyelim ki Bodrum'da bir haftalık tatil kazandın.
İki noktadan birden fazla doğru geçtiğini farz et.
Gözlerinizi kapatın, kendinizi deniz kenarında düşünün.
Tut ki baban ona yalan söylediğini öğrendi.

7- İhtimal (Olasılık) Cümlesi:

Kesin anlam içermeyen, bir olayın veya durumun olumlu veya olumsuz bir şekilde gerçekleşebileceğini bildiren cümlelerdir.

"Sanırım, sanıyorum, belki, galiba, zannedirim, -ebilmek, olmalı, olabilir, -yordur" gibi şekillerde bir cümleye olasılık anlamı katılır.

Örnek:

Belki bu sınavda daha kolay sorular çıkar.
Galiba bu çocuk için altından da kalkacak.
Bu hafta yeni konuya geçeceğimi zannediyorum.
Şimdi bizim oralarda havalar ısınmış, denize giriliyordur.
Kitabın hepsini okumuş olabilir.
Düşündüklerimi tam olarak ifade ettiğimi sanıyorum.

8- Eleştiri (Değerlendirme) Cümlesi:

Bir yapının, bir çalışmanın veya bir insanın kusurlu, eksik ya da güzel, iyi yönlerini ortaya koyan cümlelerdir. Eleştiri cümleleri kişisel yargılardır. Eleştiri cümleleri olumlu veya olumsuz olabilir. Olumlu eleştiride beğenme, takdir etme veya olumlu tarafların ortaya konması söz konusudur. Olumsuz eleştiride ise bunun tam tersi bir değerlendirme vardır.

Örnek:

Yazarın başarılı kişi tahlilleri romanı da da ilgi çekici hale getirmiş.
Farklı olma çabasındaki yazar, denediği bu yeni tarzla anlamsızlığa düşmüş.
Öğrenci dediğin işte böyle olur.
Bu kıyafetler sana pek yakışmamış.
Bu romandaki çevre betimlemelerinde gösterilen başarı, romanı da başarılı kılmış.
Diğer kahramanları da eserlerinde başarılı bir şekilde yansıtan yazar, anlatımda durağandır.

9- Öz Eleştiri Cümlesi:

Kişinin kendi davranışlarına yönelik ortaya koyduğu olumsuz eleştirilerdir.

Örnek:

Zamanında çalışmadığım için başarılı olamadım.
Yaşadığım olayları sıcaklığına yazmadığım için,şimdi geçmişî hatırlarken olayları birbirine karıştırıyorum.
Zamanı iyi kullanamamak başarısızlığımın sebebidir.
On dört yaşına geldim ama hala güzel yazmayı öğrenemedim.
Düşünmeden konuşarak arkadaşımın kalbini kırdım.

10- Eşitlik Cümlesi:

Varlık, olay ya da olgular arasındaki eşitliğin belirtildiği cümlelerdir. Cümlelerde verilen ifadelerin eşit olup olmadığına bakmalıyız.

Örnek:

Maç sonunda iki takım da bir puana razı oldu.
Ellerinde kalan parayı yarı yarıya paylaştılar.
İkimiz de aynı yaştayız.
Kağıdı ortasından ikiye bölüp kestim.
Babası,Ersoy'la kardeşine birer defter almış.
Her konuşmacıya otuzar dakika verildi.

11- Aşamalı bir Durum Anlatan Cümleler:

Olumlu ya da olumsuz yöndeki bir değişmeyi,belli bir süre içinde sonuca ulaşmayı anlatan cümlelerdir. Cümlelerde aşamalı durum anlamı “gitgide,gittikçe,günden güne,iyiden iyiye” gibi ifadelerle sağlanır.

Örnek:

Durumu gün geçtikçe düzeliyordu.
Giderek daha az konuşuyordu bizimle.
Matematiği yavaş yavaş öğreniyordu.
Okul notları iyiye gittiği için babası bisiklet aldı.
Serhat'ın abisi iyiden iyiye zayıfladı.

Okuduğum kitap heyecanlı bir hal almaya başladı.

12- Ön Yargı (Peşin Hüküm) Cümlesi:

Bir kimse ya da durumla ilgili olarak çeşitli nedenlerle önceden edinilmiş,olumlu ya da olumsuz bir görüş ortaya koyan kişisel yargılardır.

Örnek:

Göreceksiniz bu işi de yüzüne gözüne bulaştıracak.
Bu çocuk,kesinlikle başarılı olur.
Biliyorum,bu oyun çok fazla seyirci toplamayacak.
Yazarın son eserinin çok satacağına eminim.

13- Azımsama ve Küçümseme Cümleleri:

Azımsama ve küçümseme cümleleri birbirinden farklı yargılardır. Azımsama, bir şeyin umulandan az bulunduğunu anlatan cümlelerdir. Küçümseme ise bir kişinin küçümsendiğini, aşağılandığını anlatan cümlelerdir.

Örnek:

Bu parayla simit bile alınmaz. (Azımsama)
Bu soruyu çözebileceğini mi sanıyorsun? (Küçümseme)
Okulu bitirecekmiş de para kazanmaya başlayacakmış. (Küçümseme)
Bu da yemek mi, ben daha iyisini yaparım. (Küçümseme)
Koca okulda bu kadar mı öğrenci var? (Azımsama)
Teklif ettiğiniz ücret çok az, kabul edemem. (Azımsama)
Bu maçı kazanıp da şampiyon olacakmış. (Küçümseme)
Bu kadar parayla değil aile kendimi bile geçindiremem. (Azımsama)

14- Birliktelik Cümlesi:

“ve,ile,birlikte” gibi ifadelerle yapılan ,birliktelik ifade eden cümlelerdir.

Örnek:

Tatile annesiyle gitmişti.

Sesi duyan kuşlar sağa sola kaçıştılar.
Hasan ve Murat paralarını biriktirip hafta sonu sinemaya gidecekler.
Yeni aldıkları kitapları birlikte okuyorlar.

15- Sezgi (Tahmin) Cümlesi:

Olayların gidişinden neler olacağını hissetmeye,yani birinin içine doğan olaylara sezgi denir. Bu cümleler önceden tahmin edilen ifadelerdir.

Örnek:

İçten pazarlıklı biri olduğunu onun konuşmalarından çıkardım.
Son zamanlarda bir derdi olduğunu düşünüyorum.
Beni aramayışından bana darıldığını anladım.Bu olayın böyle sonuçlanacağını çok önceden anlamış ve sana söylemişim.

16- Abartma Cümlesi:

Anlatımları çekici kılmak için olay ve durumların olağanüstü bir biçimde ifade edilmesiyle oluşan cümlelere denir.

Örnek:

O kadar ağladı ki gözyaşları sel oldu.
Bu hafta dünya kadar soru çözdüm.
Hasta, sabaha kadar acıdan gözünü kırpmadı.
Ne geniş adam,dünya yansa umrunda değil!
Duyduklarını bire bin katarak anlatıyor.
Su uyur,düşman uyumaz.

17- Gerçekleşmemiş Beklenti Cümlesi:

Beklenen olayın ya da durumun gerçekleşmediğini anlatan cümlelerdir. Bu cümleler, genellikle hikaye bileşik zamanla çekimlenir. “sanmıştım,düşünmüştüm,zannetmişim,ummuştum” gibi ifadeler bu cümlelerin yapımında kullanılır.

Örnek:

Geçen hafta Almanya’da olurum sanmıştım.

Ankara’ya geldiğinde beni arayacağını düşünmüştüm.
Kitabı bir gecede okurum sanıyordum.
Köye geldiklerinde nasıl olsa bize uğrarlar diye düşünmüştüm.
Yıl boyu çalışıp didinince iyi bir para kazanacağını zannetmişim.
Bu işten daha çok para kazanacağımızı ummuştuk.

18- Öneri Cümlesi:

Bir sorunun çözülmesi veya bir işin yapılmasıyla ilgili öne sürülen görüşün anlatıldığı cümlelerdir.

Örnek:

Günde iki saat çalışırken kısa kısa notlar çıkarsan iyi olur.
Arapça, Farsça sözcükler atılmalı; yerine Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.
İstersen hafta sonu çarşıya çıkıp alışveriş yapalım.
Daha güzel yazılar yazmak için büyük şairleri kendine örnek almalısın.
Sabır bir erdemdir,sakın ondan vazgeçmeyin.
Kendinize belli bir hedef belirleyin.

19- Kinayeli Söyleyiş Bildiren Cümleler:

Bir gerçeği vurgulamak amacıyla sözün imalı olarak tam karşıt bir anlam içerebilecek biçimde kullanılmasıdır. Cümlelerin tersi genellikle alaycı bir biçimde kastedilir.

Örnek:

Bizler bilmediğimiz hiçbir konu olmadığından hangi taşı kaldırırsanız altından çıkar,her konuda görüş bildiririz.

Eğitime önem verdiğimiz,okulları iki günde bir tatil edişimizden anlaşılıyor.

Bu yazarın romanı o derece nitelikli ki birinci baskısından başka baskıya rastlanmıyor.

Okulunu ne kadar çok sevdiğin yirmi gün devamsızlık yaptığından belli. Takımımız bu haftaki maçında muhteşem bir oyunla 4-0 mağlup oldu.

20- Tasarı Cümlesi:

Bir kimsenin herhangi bir konuyla ilgili, ileri dönük yapmayı düşündüğü plan veya projelerdir.

rnek:

Bu yaz uzak ülkeleri dolaşmak istiyorum.

Son şiir kitabımı yayımladıktan sonra, bütün şiirlerimin yer aldığı bir kitap yayımlamayı düşünüyorum.

Sanati yelpazesinin geniş tutulacağı bir edebiyat dergisi çıkarmak, bu sayede geniş bir edebiyatsever kitlesine ulaşmak istiyoruz.

Bir ğretim görevlisi olarak, ktphanemi, bir niversiteye bağışlamayı planlıyorum.

21- Nesnel Cümleler:

Anlatanın kişisel görüşlerini,duygularını içermeyen,doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişmeyen cümlelerdir. Daha çok akademik yazılarda kullanılır. Akıl ve mantığa dayanan,belli bir kesinlik taşıyan ve kanıtlanabilir yargılardır.

rnek:

Yazar,hikayesinde bir anne kızın yaşam mücadelesini anlatıyor.

Bu yıl kitap fuarına  yüz yayınevi katıldı.

Sanatçının bütün eserleri öldükten sonra yayımlanmıştır.

Roman, baştan sona mektuplaşmalarla süren altı bölümden oluşmuştur.

zerindeki siyah takım elbiseyle birden kapıda göründü.

Hava güneşli olduğu halde elleri üşüyordu.

22- Öznel Cümleler:

Syleyenin duygularını ve yorumlarını içeren,yargılarının doğruluğu kanıtlanamayan cümlelerdir. Öznel anlatımda kişinin kendi duyguları ön plana çıktığı için herkes bu görüşe katılmayabilir.

rnek:

Yazar,bu eserinde oldukça etkili bir dil kullanmış.

Hafta sonu seyrettiğim oyun çok başarılıydı.

Anlattıklarından oldukça akıcı bir anlatım olduğu belliydi.

Marmara Bölgesi'nin en güzel kenti İstanbul'dur.

Defterleri karıştırırken gördüğüm şiir beni uzaklara götürdü.

Yaz aylarında bu yaylaların havasına suyuna doyum olmaz.

Bence yazmakla konuşmak arasında hiçbir fark yok.

Doğayı, yaşamı ve insanları sevenler mutlu insanlardır.

23- Doğrudan Anlatım:

Anlatıcının, bir cümlenin içinde başka birinin söylediklerini, söyleyenin ağzından çıktığı biçimiyle aktardığı anlatımdır. İ içe bileşik

cümleler doğrudan anlatımdır. Alıntı yapılan cümle ya tırnak içine alınır ya da sonuna virgül kullanılır.

Örnek:

Okulunu bitirdiğinde sana bisiklet alacağım, demiştiniz.
Giderken teyzenlere gitmeyi unutma, dedi annesi.
“Gayret et, direnen kazanır” dedikçe moralim yerine geldi.
Babası: “Bu akşam ödevlerini bitirmezsen yarın sinemaya gidemezsin.” dedi.
Hakan: “Bu sınav diğerine göre daha zormuş.” dedi.
Soruları daha dikkatli çözmelisin, dedi öğretmenim.
Arkadaşım, sana bir sürprizim var, dedi.

24- Dolaylı Anlatım:

Anlatıcının, başkasının cümlesini birtakım değişiklikler yaparak değiştirdiği cümlelerdir. Bu cümlelerde başkasından alınan cümlenin anlamı korunur ama söyleyen, kendi cümlesine göre cümlenin yüklemine değiştirir.

Örnek:

Babası, bu akşam ödevlerini bitirmezse yarın sinemaya gidemeyeceğini söyledi.
Giderken teyzemlere uğramayı unutmamamı söylemişti annesi.
Patron, gelirken bir kilo baklava almamızı istedi.
Dostluğumuza hep güvendiğini söyleyerek bize teşekkür etti.
Haftaya dayımlara yemeğe gideceğimizi tekrar edip duruyor.
Arkadaşım, yönetim kurulu toplantısının yarın yapılacağını belirtti.
Her zaman çok çalıştığını ifade eder ama hiç iş yapmazdı.

25- Cümle Tamamlama:

Cümle tamamlama soruları çözülürken cümlenin anlamına uygun olarak mantıklı bir şekilde cümleye uygun sözcükler seçilir. Dil bilgisi kurallarına uygun, anlamlı cümleler kullanılmalıdır. Ayrıca verilen ipuçlarından hareketle soruda verilen açıklamanın da dikkate alınması gerekir. Seçenekler boşluklara getirilip en uygun kelimeler aranmalıdır.

Örnek:

Okurunu eğiten; kısaca okuruyla bir yazardı. (*yetiştiren-var olan*)
Dostlarımızı dinler, onlara sarılırsak dertlerimizi unuturuz. (*ilgiyle-sevgiyle*)
Sanatımız köy kültürü dışlanmış ;ama (*zenginleştikçe - ondan kopulmamıştır*)
..... yaşar,ayrılmazsak hep mutlu oluruz. (*sevgiyle – doğruluktan*)
..... sanatçılar eserleriyle olmaya başarabilmiştir. (*özgün – evrensel*)
Sevmekten korkmayın,sevdikçe dünyanız yalnızlık nedir (*renklenecek – bilmeyeceksiniz*)

26- Cümle Oluşturma:

Bu sorularda cümleyi oluşturan sözcük veya sözcük grupları karışık halde verilir ve bunlardan anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturmamız istenir. Kurallı cümlelerde yüklem sonda olacağı için sözcükleri dizerken yüklem sonda olmasına dikkat etmeliyiz.

Örnek:

başarıya/hayatta/ulaşılır/çalışmakla/yılmadan
Hayatta başarıya yılmadan çalışmakla ulaşılır.
öğrendikten/sır/en emin/unutmaktır/yolu/saklamanın/sonra
Sır saklamanın en emin yolu onları öğrendikten sonra unutmaktır.
alandır/insan/geçmişisinden/başarılı/ders
Başarılı insan geçmişinden ders alandır.

için/mutluluk/bilen/hemen/bakmayı/önündedir
Bakmayı bilen için mutluluk hemen önündedir.
savaşçı/demektir/kaybetmiş/umudunu/savaşı/kaybeden
Umudunun kaybeden savaşçı savaşı kaybetmiş demektir.
çağda/bir/sesini/her/gerçek/duyurabilendir/sanatçı
Gerçek bir sanatçı her çağda sesini duyurabilendir.
olmayan/kaptanı/rüzgar/her/usta/gemiye/kötüdür
Usta kaptanı olmayan gemiye her rüzgar kötüdür.
yazılan/daima/inandırıcı/yaşayarak/olur/yazılar/daha
Yaşayarak yazılan yazılar daima daha inandırıcı olur.
ulu/testereyle/ağaç/bir/yıkılabilir/ne kadar/olursa olsun/ her
Bir testereyle ne kadar ulu olursa olsun her ağaç yıkılabilir.
eseri/başka/taşımaz/izler/özgün/yazarlardan/sanat
Özgün sanat eseri başka yazarlardan izler taşımaz.
kanıtlanmış/süslenmeye/sözün/doğruluğu/yoktur/ihtiyacı
Doğruluğu kanıtlanmış sözün süslenmeye ihtiyacı yoktur.

B) CÜMLELER ARASINDAKİ ANLAM İLİŞKİLERİ

1- Eş Anlamlı (Aynı Anlamlı) Cümleler:

Aynı konuyu, aynı düşüncüyü değişik kelimelerle ve söz dizimiyle anlatan cümlelerdir.

Örnek:

Sanatçı, yazdıklarıyla toplumsal bozukluklara ayna tutuyor.
Sanatçı, toplumun aksayan yönlerini gerçekçi biçimde anlatıyor.

Sanat eseri biçimden çok konunun üzerinde yükselir.
Eserin ne anlattığı nasıl anlattığından önemlidir.

Toplumsal çevre insan karakteri üzerinde etkilidir.

Yaşanan yer, insan kişiliğini oluşturan önemli bir faktördür.

Gerçek şiir, her okuyanı farklı bir dünyaya götürür.
Herkeste farklı duygular yaratan şiir gerçektir.

Geçmişle bağlantılarımızı koparmadan geleceğe ulaşamayız.
İleriye bakabilmek için dünü unutmak gerekir.

Özgün olmak için diğer bütün sanatçıları sindirmek gerekir.
Bütün sanatçıları özümsemiş sanatçı benzersizi yakalayabilir.

Yazınsal yapıtlar yaşama ayna tutmakla kalmaz, aynı zamanda ona istediği biçimi de verir.
Roman, öykü, oyun gibi türlerde yazılmış yapıtlar, yazıldıkları dönemi yansıtır ve onu yönlendirir.

Eğer yaşam bir yolsa, her zaman yokuş yukarı giden bir yoldur.
Yaşamı boyunca insanoğlu, hep güçlüklerle karşılaşır.

Konuyu oldukça genel yönleriyle ele almışsınız.
Konuyu ayrıntılara girmeden işlemişsiniz.

Öz eleştiri yaparken tarafsız olmak zordur.
Dünyada kusursuz iki insan vardır: Biri ölmüş, diğeri doğmamıştır.

Hiçbir suçlu kendi yargıçlığından kurtulamaz.
Suçlular, yaşamları boyunca kendilerini yargılarlar.

2- Yakın Anlamalı Cümleler:

Aynı anlama gelmeseler de bazı cümleler anlamları yönünden bir noktada buluşmakta, birbirini doğrulayıp desteklemektedir. Böyle cümleler yakın anlamalı cümlelerdir. Bu cümleler anlam bakımından özdeş değildir, sadece anlamları birbirine benzer.

Örnek:

Ekmegi ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver.
Usta kişilerle çalışmak, insana kazanç getirir.

Herkes, en iyi tanıdığı yerleri ve insanları daha iyi anlatır.
Köyü ve köylüyü, kent kökenli bir yazarın anlatması zordur.

Bilinçli olarak seçilmiş davranışlar ve kurallar yaşamı değerli kılar.
Yaşam tarzınızı kendiniz belirlerseniz, hayatınız önem kazanır.

Kimi genç şairler, şiirin kendileriyle başladığını, kimi yaşlı şairler ise şiirin kendileriyle bittiğini sanırlar.
Şairlerin genci de yaşlısı da şiirde güzelliğin ve başarının ölçüsünü kendi şiiriyle sınırlar.

Şiire yaşlı bir şair gibi başlamak, genç bir şair gibi onu sürdürmek gerekir.
Şiir, deneyim ve coşkunun ürünüdür.

Eskiden çok vakti yoktu, onun için uzun yazılar yazardı, şimdi vakti bol; daha kısa ve güzel yazılar yazıyor.
Kısa ve özlü yazmak için uzun zamana ihtiyaç vardır.

İyi bir şiir, bir okunuştta değerini belli etmeyen şiirdir.

Her okunuştta farklı tatlar bırakan, okundukça anlam kazanan şiirler başarılıdır.

3- Karşıt (Zıt ,Anlamca Çelişen) Cümleler:

İfadeleri birbirine karşıt olan, anlamları birbirleriyle uyuşmayan cümlelere denir. Aynı konuda söylenmiş iki cümleden biri diğerini geçersiz kılıyorsa, aynı anda ikisinin de anlamları geçerli olamıyorsa bu cümleler anlamca çelişir. Düşünce ve davranışların birbirini tutmaması, birbirlerine ters düşmesi, tutarsız olması cümleler arasında çelişkiye yol açmaktadır.

Örnek:

Bir sanat yapıtı gerçekçi olduğu ölçüde beğenilir ve kalıcı olur.
Duygu ve hayalden yoksun bir yapıt, estetik özellik kazanamayacağı için sanat yapıtı da sayılamaz.

Sanat, ürettiği düşüncelerle toplumun hizmetinde olmalıdır.
Sanatın işlevi, toplumsal sorunlara çözümler bulmak değildir.

Bir edebi eser için önemli olan neyi anlattığı değil nasıl anlattığıdır.
İyi bir edebi eserde yazarın ele aldığı konu çok önemlidir.
Şiir insanı duygulandırma yerine eğitmeyi amaç edinmelidir.
Şiir daima insana sanat zevkini yaşatmaktan başka amaç gütmemelidir.

İyilik eden iyilik bulur.
İyiliğe iyilik olsaydı, koca öküze bıçak olmazdı.

Geleceği sağlam temellere oturtabilmek için geçmişten yararlanmalıyız.

Güzel bir gelecek geçmişten izler taşımamalıdır.

Aşırı sevgi insana fayda yerine zarar getirir.

İnsan ancak çok severse bu insanın yararına olur.

Sanatçının amacı topluma ışık tutmak olmalıdır.

Sanatçı sanatını sanat için yapmalıdır.

4- Sebep – Sonuç Cümleleri:

Cümledeki yargılardan biri neden, diğeri o nedenin sonucu olan cümlelerdir. Bu cümleler eylemin yapılma gerekçesini ve sonucunda ne olduğunu ifade eden cümlelerdir.

Bu cümlelerde temel yargıya yöneltilen “neden,niçin,hangi sebeple” sorularının yanıtları vardır.

“-dığı için, -dğından, -ınca, diye, sayesinde” ifadeleri sebep anlamı vermektedir.

“için” kelimesi hem sebep-sonuç hem de amaç-sonuç anlamı verdiği için dikkatli olmamız gerekir. İçin kelimesinin geçtiğı cümle sebep anlamı vermelidir.

Örnek:

Yalan söylediğı için arkadaşları tarafından dışlanmış.

Antrenör, başarısız olduğundan takımdan uzaklaştırıldı.

Kullandığı sade dil sayesinde çok okunuyordu.

Doğru cevabı bulamayınca öğretmeni Ömer’e kızmış.

Zamanında uyanamayınca işe geç kalmış.

Oda buz gibi olduğu için çok üşüdük.

Sis olduğu için önümüzü görmekte çok zorlandık.

Sınavdan kötü not alınca morali çok bozuldu.

Selam vermedim diye bana darılmış.

Gerekli önlemler alınmamış ki bu kadar can kaybı oldu.

Metro hizmete başladı, trafik biraz rahatladı.

Annesi çok hastaymış, İzmir’e gitmesi gerekiyor.

Bazı cümlelerde sonuç başta, sebep sonda olmaktadır. Yani cümle, sonuç-sebeğ ilişkisi göstermektedir.

Gönül gurbet ele çıkma, ya gelinir ya gelinmez.

Size geledim; çünkü son anda misafirler geldi.

Filmi çok beğendim, filmin her karesi özenle çekilmiş.

İnsan gerçeğı hepimizin ürünüdür; kötü adamda da bizden bir parça var, kahramanda da.

5- Amaç – Sonuç Cümleleri:

Cümledeki yargılardan birinin amaç, diğlerinin o amaca bağlı sonucu bildirdiğı cümlelerdir. Bu cümlelerde amaç “gerçekleştirilmek istenen”dir.

Bu cümlelerde temel yargıya yöneltilen “hangi amaçla” sorusunun yanıtı vardır.

Bu cümlelerde de “için” kelimesinden sıkça yararlanılır. İçin kelimesinin geçtiği cümle amaç anlamı vermelidir.

Neden-sonuç ilişkili cümlelerle karıştırılmaması için, amaç-sonuç ilişkisi kuran sözcük veya ekin yerine “amacıyla” sözcüğünü getirebiliriz.

“-mek için, -mek üzere,-esi için, -e, diye, amacıyla” ifadeleri amaç anlamı verir.

Örnek:

Bilgi toplamak üzere kütüphaneye gidiyorum.
Ödevimi bitiremedim diye öğretmen bana kızdı.
Bahçeye meyve verir diye ağaç diktik.
Daha fazla öğrenmek amacıyla bol bol kitap okuyordu.
Güzel bir gün geçirmek için gitmiştik Karagöl’e.
Ailesini görmeye Bursa’ya gidecekmiş.
İnsalar yaşamak için suya muhtaçtır.
Yazdıklarını sıradan okurların bile anlayabilmesi için mecazlı söyleyişlerden,süsten,abartıdan kaçınır.
Kapıyı açmak üzere yerinden kalktı.

6- Koşul (Şart) – Sonuç Cümleleri:

Bir olayın ya da durumun gerçekleşebilmesi için başka bir olayın varlığının gerektiğini bildiren cümlelerdir. Koşul gerçekleşmezse asıl olay da gerçekleşemez. “-se/-sa” eki koşul-

sonuç cümlesi yapmak için sıkça kullanılır ama aşağıdaki ek ve sözcükler de cümleye koşul anlamı vermektedir.

“-se, -mek üzere, -dıkça, -meden, mı, ama” ifadeleri koşul anlamı taşır.

Örnek:

Gözlerinin içine baksa onu ne kadar kızdırdığını anlar.
Dolaba bakarsan aradığını bulursun.
Yaratıcı olursan kalıcı da olursun.
Akşam bize uğrarsan bu konuyu tartışabiliriz.
Param yeterse iki kitap daha alacağım.
Kitabı geri vermek üzere almıştık.
İyi düşününce nerede yanlış yaptığını anlarsın.
Sinemaya gelirim; ama biletimi siz alacaksınız.
Erken yattın mı erkekn kalkarsın.
Bilgilerimi arttırdıkça mutlu oluyorum.
Eski borcunu ödemedен yeni borç alamazsın.
Taşın üzerindeki fazla pürüzler ayıklanınca ortaya bir heykel çıkar.
Bana sorarsanız, disiplinli çalışmayla yapılmayacak bir iş yoktur.
Ankara’ya gelirim; ama Anıtkabir’i görmek için.

C) CÜMLEYE HAKİM OLAN DUYGULAR

1- Sevinç Cümlesi:

İstenen veya hoş giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşkuyu anlatan cümlelerdir.

Örnek:

Yaşasın, arkadaşım geldi!

İçim neşe dolu, tatile çıkıyoruz!

Okulda dereceye girdiğini öğrendiğinde ayakları yere değmiyordu.

Ziyaret gününde hapisanede bayram havası esiyor.

2- Üzülme Cümlesi:

Bir kişinin bir olay veya karşısındakinin durumu ya da çaresizliği karşısında bir şey yapamamayı anlatan cümlelerdir.

Örnek:

Kuşlar göç ediyor, ne yazık ki kış geliyor.

O güzelim köpek, birkaç yılda çöküp yaşlandı.

Yüreğinin acısını, yılların izini taşıyordu yüzündeki derin çizgiler.

Zavallı adam, çocuklarını yetiştirebilmek için ne acılar çekti.

3- Beğenme Cümlesi:

Herhangi bir durum ya da olaydan duyulan memnuniyetin dile getirildiği cümlelerdir.

Örnek:

Yazar, olayları sıradanlığa düşmeden güzel bir üslupla yansıtmış.

Araba dediğin böyle rahat ve geniş olmalı.

Yazar, dile olan hakimiyetini yeni eserinde de ortaya koymuş.

Bu balerinimiz, senelerce yılmadan çalıştı.

Yazma konusunda hiçbir zaman kolaya kaçmadı.

Burada her mevsimin ayrı bir tadı vardır.

Çayın tadını hiçbir içeceğe değişmem.

Bir gömlek bir insana bu kadar yakışır.

Anadolu, başarılı gözlemlerle anlatılmış.
Yazarın son kitabı beni oldukça etkiledi.

4- Acıma Cümlesi:

Vah zavalılık, küçücük yaşta çalıştırılıyor!
Çocuğun halini görünce içim parçalandı.
Zavallı adam buz gibi sokakta dışarda kalmış.
Zavallı, bir dilim ekmeğe muhtaç.

5- Sitem Cümlesi:

Bir kimseye, yaptığı bir hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık vb. duygular uyandırdığını öfkelenmeden belirtmeyi anlatan cümlelerdir.

Sitem cümleleri ile yakınma cümleleri arasındaki fark şudur:

Sitem cümlelerinde bir durumdan veya bir kişiden duyulan rahatsızlık kişinin kendisine söylenir, yakınma cümlelerinde ise bir durumdan veya bir kişiden duyulan rahatsızlık başkalarına anlatılır.

Örnek:

Hadi gelmedin, bari telefon etseydin.
Düğün yapmışsın da bize haber vermemişsin.
Buraya geldin de hasta babanı ziyaret etmedin.
Hani bana karşı dürüst olacaktın?
Kendi görevini bana yaptırdığın için toplantıyı kaçırdık.

6- Pişmanlık Cümlesi:

Olumsuz bir durumdan veya kişinin yaptığı yanlışın dolayı üzülmeyi, kendi kendine şikayet etmeyi bildiren cümlelerdir. Bir işin yanlış ve uygunsuz sonuç verdiğini anlamak ve kıt.

Örnek:

Neden ona bunları söyledim sanki?
Keşke elimdeki parayı çarçur etmeseydim.
Ne dedim de uydum senin sözüne!
Keşke ödevimi daha önce bitirseydim.
Bu işe başlamasaydım iyi olacaktı.
Böyle düşüneceğini bilseydim sana uğramazdım.
Bunları sana daha önce söylemeliydim.

7- Özlem Cümlesi:

Bir kimseyi veya bir şeyi görme, ona kavuşma isteği duymaktır.

Örnek:

Hani o saçlarına taç yaptığım çiçekler?
Çocukluğumuzda ne güzel şarkılar söyledik.
En sevdiğim arkadaşımı öyle göresim geldi ki..
Onun yanında olmak, derdini paylaşmak istiyordum.
Nerede kaldı o eski Ramazan eğlenceleri?

8- Şaşırma Cümlesi:

Umulmayan, beklenmeyen bir olay karşısında düşünce karışıklığı geçirmeyi, şaşkın duruma gelmeyi bildiren cümlelerdir.

Örnek:

Biraz sonra bir bataklığın içine dalmayayım mı!
Hayret, bunu senden hiç beklemiyordum.
Koca binayı altı ayda nasıl da bitirdiler!
Onca işi tek başına nasıl yaptın?

Dün eski mahallede dolaşırken birden karşıma çıkmasın mı!

9- Uyarı Cümlesi:

Bir kimseye yanlış bir davranışta bulunmamasını söylemek, uyarıda bulunmaktır. Kişi ya da kişileri yanlış davranışlardan uzak tutmak için bir konu, sorun ya da olumsuz bir durum ile ilgili ikaz ve hatırlatmaları içeren cümlelerdir.

Örnek:

Aman elinizi sürmeyin, daha kurumadı.
Arkadaşlar, lütfen biraz sessiz olalım.
Sağlığınıza daha fazla dikkat etmelisiniz.
Seni sevenleri üzdüğünün farkında mısın?
Terliyen soğuk su içeyim deme!
Böyle işe geç kalmaya devam edersen işinden olacaksın.

10- Hayıflanma (Üzülme) Cümlesi:

Eldeki bir fırsatı değerlendirmeme sonucu duyulan üzüntüdür. Yapılmayanlardan dolayı üzüntü vardır. Pişmanlık cümlelerinde ise yapılanlardan dolayı üzüntü vardır.

Örnek:

Emekli ikramiyeme ev alsaydım şimdi ne iyi olacaktı.
Öğretmenin anlattıklarını keşke defterime yazsaydım.
Ah neden Efes'e gitmek için bu kadar beklediysen?
Keşke arabayı kullanmasına hiç izin vermeseydim.
Üniversiteyi bu şehirde okumak gerekiyormuş.
Bu yaşıma kadar iyi bir eğitim almadığıma yanıyorum.
Nasıl geçti habersiz o güzelim yıllarım.

11- Yakınma (Şikayet) Cümlesi:

Olumsuz bir durumdan memnun olmamak, bu durumdan şikâyetçi olmak, sızlanmak, rahatsız olmak ve bu olumsuz olayla ilgili huzursuzluğunu dile getirmektir. Yakınma bildiren cümlelerde

memnun olunmayan durumla ilgili bir "sertlik" ve "açık eleştiri" havası gizlidir.

Örnek:

Kimse gerçek sanat eserinin değerini bilmiyor.
Bir haftadır hasta yatıyorum;kimse bana nasılsın,diye sormadı.
Sen istediğini söyle,seni dinlemez ki!
Çok iyi anlıyorum;fakat ona bir türlü anlatamıyorum.
Büyüklerini hiçbir zaman umursamaz ki...
Bir de odasını toplamayı öğrense...

12- Heyecan Cümlesi:

Sevinç, korku,üzüntü gibi durumlarla ortaya çıkan geçici duygu durumlarını anlatan cümlelere denir.

Örnek:

Acaba yeni evimde de düzenli olabilecek miyim?
Okula yeni başlayan bir çocuk gibiyim.
Onu tekrar görebilmek için can atıyordum.
Çok güzel bir iş buldum!
Rakibin kaleye her gelişinde yüreğimiz ağzımıza geliyordu.

13- Kaygı (Endişe) Cümlesi:

Bir olay ya da durumun kötü bir şekilde sonuçlanacağı düşüncesini ifade eden cümlelere denir.

Örnek:

Ya işler umduğum gibi gitmezse!
Ona çok güvenmekte hata mı ettik acaba?
Yola çıkalı üç saat oldu hala gelmedi.
Tahlil sonuçlarının kötü çıkmasından korkuyorum.
Yolun ortasında benzinimiz biterse ne yapacağız.

Siparişleri yetiştiremezsek yandık.

Eyvah, yine kar yağacak!

Ya sınav sonucum düşük gelirse

Ya bir daha gelmezse.

Sözlerimden sonra onun benimle bir daha konuşmamasından çekiniyorum.

Sanat anlayışındaki bu değişikliklerden sonra, okurlarımın benden uzaklaşmasından korkuyorum

14- Alçakgönüllülük Cümlesi:

Kişinin kendi değerini olduğundan aşağı göstermesi, sahip olduğu üstünlükleri ön plana çıkarmamasıdır.

Örnek:

Bu zorlu uğraşta, kendimi hiçbir zaman şair olarak görmedim.

Ben, şiir yazma yolunda tutarlı olduğumu sandığım bir biçimde yürüyen sıradan bir şairim.

Her ne kadar yapıtlarım ilgiyle karşılanırsa da bu yolda, daha öğreneceğim çok şey var.

Öğrenme yolunun başındayız, daha yapacağımız çok şey var.

15- Kararlılık Cümlesi:

Kararında direnme, kesin karar vermiş olma durumunu belirten cümlelerdir.

Örnek:

Başkaları ne derse desin, fikrimizi değiştirecek değiliz.

Hiçbir güç, beni çalışmaktan alıkoyamaz.

Sorularına asla cevap vermeyeceğim.

Bu yolda ölmek var dönmek yok benim için.

16- Bıkma (Usanma) Cümlesi:

Herhangi bir olaya,duruma veya kişiye karşı duyulan bıkkınlığı içeren cümlelerdir.

Örnek:

Öff, yine aynı yemeği yiyeceğiz!

Yeter artık,bu iş ne zaman bitecek?

Yine mi aynı bahanelerle geliyorsun?

Sürekli duymaya alıştığımız bu laflar kabak tadı vermeye başladı.

17- Yergi Cümlesi:

Eksiklerin,sakıncalı durumların küçümsendiği, olumsuz eleştirildiği cümlelerdir.

Örnek:

Sorumluluk duygusundan yoksun,saygısız biridir.

İşine doğru dürüst gelmiyor,gelse de doğru dürüst

çalışmıyorsun.

Borcunu ödemez,sözünü tutmaz,nasıl biri bu!

Baba, kendi yapamadığını çocuğundan istiyor.

18- Kanıksama Cümlesi:

Olayların ve durumların pek çok kez tekrarlanması nedeniyle artık etkilenmez olmayı, aldırmamayı ifade eden cümlelerdir.

Örnek:

Asker kurşunlara aldırmiyordu.
Benzin fiyatlarına zam gelse de halk sessiz kalıyordu.
Ailesi,artık bir işte çalışmamasını göz ardı ediyordu.
Onun kırıcı sözlerine artık tepki göstermiyordu.
Bu şehrin trafiği artık beni rahatsız etmiyordu.

19- Karamsarlık Cümlesi:

Hayata ya da içinde bulunduğu duruma kötümser bakmaya karamsarlık denir.

Örnek:

Bugünden sonra hayatımda hiçbir şey iyiye gitmeyecek.
Ne göz yaşı avutur gönülleri, ne bir müjde güldürür bu yüzleri.
Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.
Burada artık iyi bir dostla karşılaşamayacağım.

20- Yadsıma (İnkâr) Cümlesi:

Bir kişinin yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını,bilmediğini söylemek yani inkar etmeye yadsıma denir.

Örnek:

Bu sözleri ben mi söylemişim?
Benim için ortaya atılan bu iddaların hiçbirini kabul etmiyorum.
Ben öyle yalan yanlış haber yazar mıyım hiç?
Suçu onun üzerine yıktığımı kimse söyleyemez.

21- Kararsızlık Cümlesi:

Herhangi bir konu ile ilgili olarak karar verememeyi ifade eden cümlelerdir.

Örnek:

Acaba kazağı burdan mı alsam, öteki mağazadan mı?
Saçımın rengini değiştirsem mi acaba?
Tiyatroya mı gitsem, sinemaya mı?
Hangi kitabı okuyacağını bilemiyor,sıkıntı çekiyordu.
Şaşırdım kaldım, nasıl adım atsam bilmiyorum.

D) KALIPLAŞMIŞ CÜMLE YAPILARI

- Kimi cümleler, sözcükler aracılığıyla iletilen anlamın dışında ikinci bir anlam daha içerir. Söyleyişten ya da söz diziminden kaynaklanan bu anlama "**kalıplaşmış anlam**" denir.
- Halk arasında çok kullanılan, tam olarak deyim özelliği taşımayan sözlerdir. Belli durumlarda ve olaylarda kullanılır.
- Söylenmeye başlandığı anda devamı tahmin edilen cümlelerdir.
- Kalıplaşmış cümleler, değişmeyen ve genelde mecaz anlam taşıyan kelime gruplarıyla kurulan cümlelerdir.
- Anlatımı güçlendirmek maksadıyla kullanılırlar.
- Deyimler, atasözleri ve bazı özlü sözler, kalıplaşmış sözlerdir.
- Bu cümleler farklı biçimlerde, eş anlamlı sözcüklerle değiştirilerek kullanılamazlar.
- Kalıplaşmış anlam, nesnel ve geneldir. Kalıplaşmış anlamlar, bir dileği, isteği, görüşü etkili anlatma yollarından biridir. Kültür dilinde olduğu kadar günlük dilde de sık kullanılır.

Uzun açıklamalara başvurma gereği duymaz. Örneğin, birine: “Sen aslında insanları sevmezsin, seninle bu konuda dalga geçiliyor.” yerine; “Ne de seversin ya insanları!” demek yeterlidir.

Örnekler:

Oturup dayısıyla **şurdan burdan** konuştular.
En küçük kardeşim, hastalanan arkadaşına “**Geçmiş olsun.**” dedi.
Ağabeyim askere gidince herkes: “**Allah kavuştursun.**” demişti.
Yeni işin hepimiz için **hayırlı olsun.**
Ne yaparsan yap bir daha **sakın ha** oraya gitme.
Ben **kendimi bildim bileli** yabancılarla konuşmayı sevmem.
Yemek çok güzel olmuş, **ellerine sağlık.**
Hapşırınca: “**Çok yaşa**” dedi.
Bütün gün **koşturup durduk**, çok yorulduk.
Çantasını kaybeden kadına: “**Canın sağ olsun**” dedi.
Toplantıya **ha sen ha o** katılmış ne fark eder?
Yeni doğan çocuklara: “**Ömrü uzun olsun**” denir.
Kolay gelsin, sabah sabah ne yapıyorsun buralarda?
Yaz geldi, tatile çıktın, **gez babam gez.**
Şu sokak senin bu sokak benim gezenlerin enerjisine şaşıyorum.

İstanbul kazan, ben kepçe. Bakalım aradığımı ne zaman bulacağım?

Anlat babam anlat canım sıkıldı artık.

Gel gelelim artık bu işin içinden çıkmak kolay değil.

Gel keyfim gel diyerek yatarsan birileri senden önce hedefe varır.

Aşk olsun, neden yalan söylüyorsun?

İşimiz gücümüz yok, bir de onunla uğraşacağız.

Güya bizi sinemaya götürecekti.

Gün geçmiyor ki bir gariplik yaşanmasın.

Bu örnekleri daha çok çoğaltmak mümkündür:

Güle güle
Hoşça kalın
Allah bir yastıkta kocatsın
Onu bunu bilmem
Bana göre hava hoş
Allah yardım etsin
Nerde akşam orda sabah
Af edersiniz
Hoş geldiniz
Afiyet olsun
Allah bağışlasın
Allah'a ısmarladık
Allah analı babalı büyütsün
Allah dört gözden ayırmasın
Ziyade olsun
Su verenlerin çok olsun
Atı alan Üsküdar'ı geçti
Sıhhatler olsun
Kolay gelsin
Bal dök yala

Allah kavuştursun
Allah razı olsun
Allah bereket versin
Allah'a emanet olun
Sizden iyi olmasın
Kusura bakmayın
Hoş geldiniz
Uğurlar olsun
Gelsin göreyim